Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 28 november 2013 *

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 80/987/EEG — Direktiv 2002/74/EG — Skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens — Garantiinstitutioner — Begränsning av garantiinstitutionernas betalningsskyldighet — Lönefordringar som förföll till betalning mer än sex månader före ingivandet till domstol av en ansökan om fastställande av att arbetsgivaren är insolvent”

I mål C-309/12,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunal Central Administrativo Norte (Portugal) genom beslut av den 30 mars 2012, som inkom till domstolen den 27 juni 2012, i målet

Maria Albertina Gomes Viana Novo,

Ezequiel Martins Dias,

Gabriel Inácio da Silva Fontes,

Marcelino Jorge dos Santos Simões,

Manuel Dourado Eusébio,

Alberto Martins Mineiro,

Armindo Gomes de Faria,

José Fontes Cambas,

Alberto Martins do Alto,

José Manuel Silva Correia,

Marilde Marisa Moreira Marques Moita,

José Rodrigues Salgado Almeida,

Carlos Manuel Sousa Oliveira,

Manuel da Costa Moreira,

Paulo da Costa Moreira,

* Rättegångsspråk: portugisiska.

José Manuel Serra da Fonseca,

Ademar Daniel Lourenço Dias,

Ana Mafalda Azevedo Martins Ferreira

mot

Fundo de Garantia Salarial IP,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden T. von Danwitz samt domarna E. Juhász (referent), A. Rosas, D. Šváby och C. Vajda,

generaladvokat: Y. Bot,

justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 15 maj 2013,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Maria Albertina Gomes Viana Novo m.fl., genom J. Trocado da Costa, advogado,

— Fundo de Garantia Salarial, IP, genom J. Pereira, advogada,

— Portugals regering, genom L. Inez Fernandes och J. Coelho, båda i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Möller, båda i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom M. Afonso och J. Enegren, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 20 juni 2013 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 4 och 10 i rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, 1980, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121) (nedan kallat direktiv 80/987 i ursprunglig lydelse), i dess ändrade lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 (EGT L 270, s. 10) (nedan kallat direktiv 80/987 i ändrad lydelse).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Maria Albertina Gomes Viana Novo och 17 andra personer (nedan tillsammans kallade klagandena) och Fundo de Garantía Salarial (lönegarantifond) (nedan kallad FGS). Målet rör FGS betalning av klagandenas lönefordringar på deras tidigare arbetsgivare, som är insolvent.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I artikel 3 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, föreskrevs följande:

”1. Medlemsstaterna skall, om inte annat följer av artikel 4, vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att garantiinstitutioner garanterar betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för tiden före ett visst datum.

2. Efter medlemsstaternas val skall detta datum vara

— antingen den dag då arbetsgivarens insolvens inträdde,

— eller den dag då arbetstagaren fick besked om uppsägning på grund av arbetsgivarens insolvens,

— eller den dag då arbetsgivarens insolvens inträdde eller då anställningsavtalet eller anställningsförhållandet med den berörde arbetstagaren upphörde på grund av arbetsgivarens insolvens.”

4 I artikel 4 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, föreskrevs följande:

”1. Medlemsstaterna får välja att begränsa garantiinstitutionernas ansvar enligt artikel 3.

2. Om medlemsstaterna utnyttjar valmöjligheten enligt punkt 1 skall de

— i det fall som avses i artikel 3.2, första strecksatsen, säkerställa att betalning sker av utestående fordringar som gäller lön för de sista tre månaderna av ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande som har pågått inom en tidsperiod av sex månader före den dag då arbetsgivarens insolvens inträdde,

— i det fall som avses i artikel 3.2, andra strecksatsen, säkerställa att betalning sker av utestående fordringar som gäller lön för de sista tre månaderna av ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande före den dag då arbetstagaren fick besked om uppsägning på grund av arbetsgivarens insolvens,

— i det fall som avses i artikel 3.2, tredje strecksatsen, säkerställa att betalning sker av utestående fordringar som gäller lön för de sista 18 månaderna av ett anställningsavtal eller ett anställningsförhållande före den dag då arbetsgivarens insolvens inträdde eller då anställningsavtalet eller anställningsförhållandet med arbetstagaren upphörde på grund av arbetsgivarens insolvens. I detta fall får medlemsstaterna begränsa betalningsansvaret till lön motsvarande en tidsperiod om åtta veckor eller flera kortare perioder om sammanlagt åtta veckor.”

5 Artiklarna 3 och 4 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, ändrades genom direktiv 2002/74. Enligt artikel 2.1 i direktiv 2002/74 ska medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 8 oktober 2005, och de ska tillämpa dessa bestämmelser på alla former av insolvens som drabbar en arbetsgivare efter den dag då dessa bestämmelser har trätt i kraft.

6 Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/94/EG av den 22 oktober 2008 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens (EUT L 283, s. 36) kodifierade och ersatte direktiv 80/987 i ändrad lydelse. Med beaktande av tidpunkten då klagandenas arbetsgivares insolvens inträdde är det emellertid det sistnämnda direktivet som ska tillämpas.

7 I artikel 3 i direktiv 80/987, i ändrad lydelse, anges följande:

”Medlemsstaterna skall, om inte annat följer av artikel 4, vidta nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra att garantiinstitutionerna säkerställer betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden, inbegripet betalning av avgångsvederlag, förutsatt att nationell lagstiftning föreskriver det, när anställningsförhållandet upphör.

De utestående lönefordringar som garantiinstitutionen övertar avser en period före och/eller, i förekommande fall, efter ett datum som fastställts av medlemsstaterna.”

8 I artikel 4 i direktivet anges följande:

”1. Medlemsstaterna får välja att begränsa garantiinstitutionernas ansvar enligt artikel 3.

2. Om medlemsstaterna utnyttjar valmöjligheten enligt punkt 1, ska de fastställa den period för vilken garantiinstitutionen ska betala utestående fordringar. Denna period får dock inte vara kortare än en period som omfattar lönen för de tre senaste månaderna av anställningsförhållandet före och/eller efter det datum som avses i artikel 3. Medlemsstaterna får bestämma att denna minimiperiod på tre månader ska infalla under en referensperiod som inte får vara kortare än sex månader.

De medlemsstater som föreskriver en referensperiod på minst arton månader får begränsa den period för vilken garantiinstitutionen skall betala de utestående fordringarna till åtta veckor. I sådana fall skall de för arbetstagarna mest fördelaktiga perioderna användas vid beräkningen av minimiperioden.

3. Medlemsstaterna får dessutom fritt sätta övre gränser för garantiinstitutionens utbetalningar. Dessa gränser får inte vara lägre än en tröskel som är socialt förenlig med detta direktivs sociala målsättning.

Om medlemsstaterna utnyttjar den sistnämnda valmöjligheten skall de till kommissionen meddela vilka metoder de valt för att fastställa denna gräns.”

Portugisisk rätt

9 I artikel 380 i lag nr 99/2003 av den 27 augusti 2003 om antagande av lagen om anställning, i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, anges följande under rubriken ”Betalningsgaranti”:

”FGS ska, i enlighet med villkor som anges i speciallagstiftning, ombesörja och verkställa en garanti avseende betalning till arbetstagaren av dennes fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller på brott mot eller upphörande av sådana avtal och som arbetsgivaren inte kan betala på grund av insolvens eller en svår ekonomisk situation.”

10 Lag nr 35/2004 av den 29 juli 2004 innehåller bestämmelser om FGS. Enligt artikel 317 i den lagen ska FGS ”i enlighet med de artiklar som följer garantera arbetstagaren betalning av fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller på brott mot eller upphörande av sådana avtal om arbetsgivaren inte fullgör sina skyldigheter”.

11 Artikel 318 i nämnda lag, där det anges vilka situationer som omfattas av garantin, har följande lydelse:

”1. [FGS] ska garantera betalning av sådana fordringar som avses i den föregående artikeln när en domstol har funnit att arbetsgivaren är insolvent.

2. [FGS] ska också garantera betalning av sådana fordringar som avses i den föregående punkten om ett sådant förlikningsförfarande som avses i lagdekret nr 316/98 av den 20 oktober 1998 har inletts.

3. Om förlikningsförfarandet, på grund av vägran eller upphörande enligt artikel 4 respektive artikel 9 i lagdekret nr 316/98 av den 20 oktober 1998, inte har utmynnat i något resultat och företagets arbetstagare har krävt betalning av fordringar som omfattas av [FGS] garanti, ska [FGS] – utan att detta påverkar tillämpningen av den föregående punkten – ansöka hos domstol om att företaget ska förklaras vara insolvent.

4. För tillämpningen av bestämmelserna i de föregående punkterna ska underrättelse lämnas till [FGS] enligt följande, när de berörda företagen har arbetstagare anställda:

a) Domstolarna ska underrätta [FGS] om inkomna ansökningar om inledande av det särskilda insolvensförfarandet och om avgöranden varigenom företag förklaras vara insolventa.

b) Instituto de Apoio às Pequenas e Médias Empresas e ao Investimento (IAPMEI) ska underrätta [FGS] om förlikningsförfarandet och om fall av vägran eller upphörande inom ramen för detta förfarande.”

12 I artikel 319 i samma lag anges vilka fordringar som omfattas enligt följande:

”1. [FGS] ska ombesörja betalning av sådana fordringar som avses i artikel 317 och som har förfallit till betalning under de sex månaderna närmast före väckandet av den talan eller inlämnandet av den ansökan som avses i den föregående artikeln.

2. Om det inte föreligger några fordringar som har förfallit till betalning under den referensperiod som anges i den föregående punkten eller om fordringsbeloppet understiger den övre gräns som fastställs i punkt 1 i den följande artikeln, ska [FGS] ombesörja betalning upp till nämnda gräns av fordringar som har förfallit till betalning efter nämnda referensperiod.

3. [FGS] ska endast ombesörja betalning av fordringar som görs gällande gentemot [FGS] senast tre månader innan de preskriberas.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

13 Arbetsgivaren till klagandena i det nationella målet upphörde att betala ut deras löner i april 2003. Den 15 september 2003 sade klagandena därför upp sina anställningsavtal, vilket nationell lagstiftning på området ger dem rätt till. Den 10 februari 2004 väckte de talan vid Tribunal de trabalho de Barcelos (arbetsdomstol i Barcelos) med yrkande om att beloppet för deras lönefordringar skulle fastställas och att detta belopp skulle bli föremål för indrivning. Deras talan bifölls.

14 Eftersom arbetsgivarens tillgångar inte räckte för att betala dessa fordringar, lämnade klagandena i det nationella målet den 28 november 2005 in en ansökan till Tribunal de comércio de Vila Nova de Gaia (handelsdomstol i Vila Nova de Gaia) om inledande av ett insolvensförfarande avseende nämnda arbetsgivare. Sedan arbetsgivaren hade förklarats vara insolvent, registrerades lönefordringarna.

15 Den 26 juli 2006 ansökte klagandena i det nationella målet om att FGS skulle betala deras fordringar. Genom beslut av den 21 och den 26 december 2006 avslog ordföranden för FGS deras ansökningar med motiveringen att de aktuella fordringarna hade förfallit till betalning mer än sex månader före inlämnandet av ansökan om inledande av ett insolvensförfarande avseende arbetsgivaren, det vill säga vid en tidpunkt som föregick den referensperiod som anges i artikel 319.1 i lag nr 35/2004 av den 29 juli 2004.

16 Den 18 mars 2010 ogillade Tribunal administrativo e fiscal do Porto (förvaltnings- och skattedomstol i Porto) den talan om upphävande av dessa beslut som klagandena i det nationella målet väckt. Klagandena överklagade detta beslut till den hänskjutande domstolen.

17 Mot denna bakgrund beslutade Tribunal Central Administrativo Norte att vilandeförklara målet och hänskjuta följande tolkningsfråga till domstolen:

”Ska unionsrättens bestämmelser om garanti för lönefordringar vid arbetsgivarens insolvens, särskilt artiklarna 4 och 10 i direktiv [80/987, i ändrad lydelse], tolkas så, att de utgör hinder för en bestämmelse i nationell rätt enligt vilken garantin, även när arbetstagarna har väckt talan mot sin arbetsgivare i arbetsdomstol för att få beloppet för sina utestående fordringar fastställt och detta belopp indrivet, endast omfattar fordringar som har förfallit till betalning under de sex månaderna närmast före det att talan väckts med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent?”

Prövning av tolkningsfrågan

18 Den nationella domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 80/987, i sin ändrade lydelse, ska tolkas så, att det utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken garantin inte omfattar lönefordringar som har förfallit till betalning mer än sex månader före det att talan väckts med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent, fastän arbetstagarna före denna sexmånadersperiod har väckt talan mot sin arbetsgivare för att få beloppet för dessa fordringar fastställt och indrivet.

19 Av handlingarna i målet vid domstolen framgår att FGS nekat klagandena betalning för lönefordringarna av det skälet att fordringarna förfallit till betalning mer än sex månader före det datum då talan väcktes med yrkande om att arbetsgivaren skulle förklaras insolvent, vilket är det datum som den nationella lagstiftning som införlivat direktiv 80/987, i ändrad lydelse, angett som startpunkt för den referensperiod som avses i artiklarna 3 andra stycket och 4.2 i direktivet.

20 Direktiv 80/987, i sin ursprungliga och i sin ändrade lydelse, avser att garantera alla arbetstagare ett unionsrättsligt minimiskydd vid arbetsgivarens insolvens genom betalning av utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för en viss period (se dom av den 4 mars 2004 i de förenade målen C-19/01, C-50/01 och C-84/01, Barsotti m.fl., REG 2004, s. I-2005, punkt 35, av den 16 juli 2009 i mål C-69/08, Visciano, REG 2009, s. I-6741, punkt 27, och av den 17 november 2011 i mål C-435/10, van Ardennen, REU 2011, s. I-11705, punkt 27).

21 Det är i detta syfte som artikel 3 i direktiv 80/987, i ändrad lydelse, ålägger medlemsstaterna att vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att garantiinstitutionerna garanterar betalning av arbetstagarnas utestående fordringar.

22 Både direktiv 80/987 i ursprunglig lydelse och direktiv 80/987 i ändrad lydelse ger emellertid medlemsstaterna möjligheten att begränsa betalningsskyldigheten genom att fastställa en referensperiod eller en garantiperiod och/eller fastställa övre gränser för utbetalningarna.

23 I detta hänseende framgår det av punkt 3 i rapporten från kommissionen till Europaparlamentet och rådet om genomförandet och tillämpningen av vissa bestämmelser i direktiv 2008/94 [KOM(2011) 84 slutlig] – vars artiklar 3 och 4 i huvudsak motsvarar dem i direktiv 80/987 i ändrad lydelse – att ett stort antal medlemsstater har utnyttjat denna möjlighet att tidsmässigt begränsa betalningsskyldigheten och/eller fastställa övre gränser för utbetalningarna.

24 Artikel 3 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, gav medlemsstaterna rätt att, bland flera olika möjligheter, välja att fastställa en dag före vilken de utestående lönerna ska omfattas av garanti. Mot bakgrund av det val som medlemsstaterna gjort avgörs sedan av artikel 4.2 i direktivet vilka utestående fordringar som under alla omständigheter ska omfattas av garantiansvaret för det fall att en medlemsstat beslutar att begränsa detta ansvar med stöd av artikel 4.1 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juli 1997 i mål C-373/95, Maso m.fl., REG 1997, s. I-4051, punkt 47).

25 De ändringar som infördes i artikel 3 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, genom direktiv 2002/74 innebar att de tre datum som nämndes där togs bort, och artikel 3 andra stycket i direktiv 80/987 ger i stället medlemsstaterna rätt att själva välja det datum före vilket och/eller, i förekommande fall, efter vilket perioden under vilken garantiinstitutionen övertar betalningsansvaret för utestående lönefordringar ska löpa (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 april 2013 i mål C-247/12, Mustafa, punkterna 39–41).

26 Av artikel 4.1 och 4.2 i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, följer att när medlemsstaterna vill begränsa garantin kan de placera minimigarantin på tre månader inom en period på sex månader före referensdatumet. Efter ikraftträdandet av de ändringar som infördes i direktiv 80/987, i ursprunglig lydelse, genom direktiv 2002/74 är det till och med möjligt att placera denna period efter referensdatumet. Medlemsstaterna har också möjlighet att föreskriva en minimigaranti som är begränsad till åtta veckor, under förutsättning att denna period på åtta veckor placeras inom en längre referensperiod på minst arton månader.

27 Under dessa förhållanden konstaterar domstolen att direktiv 80/987, i ändrad lydelse, inte utgör hinder för att en medlemsstat som startpunkt för referensperioden fastställer det datum då talan väcks med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent. Om en medlemsstat väljer att utnyttja möjligheten att begränsa garantin genom att fastställa en referensperiod kan den begränsa referensperioden till sex månader, förutsatt att lönen för de tre sista månaderna av anställningsförhållandet garanteras.

28 Mot bakgrund av att den här aktuella nationella lagstiftningen garanterar lönen för de tre sista månaderna av anställningsförhållandet, konstaterar domstolen att den nationella lagstiftaren har rätt att – genom att anta bestämmelser som föreskriver att FGS ska garantera betalningen av lönefordringar som har förfallit till betalning under de sex månader som föregår det datum då talan väcks med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent och, under vissa förutsättningar, även efter detta datum – använda sig av den möjlighet, som artiklarna 3 och 4 i direktiv 80/987 i ändrad lydelse ger att begränsa garantiinstitutionernas betalningsskyldighet.

29 Såsom framgår av den praxis från domstolen som det erinrats om i punkt 20 i denna dom avser direktiv 80/987, i ändrad lydelse, endast att garantera arbetstagare ett minimiskydd vid arbetsgivarens insolvens. De bestämmelser som rör medlemsstaternas möjlighet att begränsa garantin visar att det system som införts genom direktiv 80/987, i ändrad lydelse, tar hänsyn till medlemsstaternas finansiella kapacitet och avser att upprätthålla den ekonomiska balansen hos medlemsstaternas garantiinstitutioner.

30 Detta hänsynstagande framgår bland annat av medlemsstaternas möjlighet att förkorta garantiperioden om minimumlängden på referensperioden utökas enligt artikel 4.2 andra stycket i direktiv 80/987, i ändrad lydelse, samt av möjligheten att fastställa övre gränser för betalningarna enligt artikel 4.3 i direktivet.

31 Domstolen erinrar om att de fall i vilka det är tillåtet att begränsa garantiinstitutionernas betalningsskyldighet enligt artikel 4 i direktiv 80/987, i ändrad lydelse, ska tolkas strikt (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet van Ardennen, punkt 34).

32 En restriktiv tolkning av dessa fall får dock inte innebära att den möjlighet som medlemsstaterna uttryckligen ges att begränsa nämnda betalningsskyldighet töms på sitt innehåll.

33 Domstolen konstaterar att så skulle bli fallet om direktiv 80/987, i sin ändrade lydelse, tolkades så, att det utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken garantin inte omfattar lönefordringar som har förfallit till betalning mer än sex månader före det att talan väcks med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent.

34 Dessutom påpekar domstolen att direktiv 80/987 i ändrad lydelse, såsom framgår av den praxis från domstolen som det erinrats om i punkt 20 i denna dom, avser att garantera arbetstagare ett skydd vid arbetsgivarens insolvens. Av detta följer att det system som införs genom direktivet förutsätter ett samband mellan insolvensen och de obetalda lönefordringarna.

35 På grundval av de handlingar som ingetts till domstolen förefaller det dock saknas ett sådant samband i det nationella målet.

36 Medan de lönefordringar som omfattas av förevarande tvist är resultatet av att klagandenas arbetsgivare upphörde att betala ut deras löner i april 2003 och att klagandena i september 2003 sade upp sina anställningsavtal med anledning av denna uteblivna betalning, fortsatte andra arbetstagare hos samma arbetsgivare att erhålla lön under åren 2004–2006. Det var inte förrän i maj 2006 som anställningsavtalen för de sistnämnda arbetstagarna sades upp med anledning av arbetsgivarens insolvens. Trots de försenade löneutbetalningarna behöll och avlönade arbetsgivaren således en betydande del av sin personal flera år efter uppsägningen av klagandenas anställningsavtal.

37 Tolkningsfrågan ska därför besvaras på följande sätt. Direktiv 80/987, i sin ändrade lydelse, ska tolkas så, att det inte utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken garantin inte omfattar lönefordringar som har förfallit till betalning mer än sex månader före det att talan väckts med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent, fastän arbetstagarna före denna sexmånadersperiod har väckt talan mot sin arbetsgivare för att få beloppet för dessa fordringar fastställt och indrivet.

Rättegångskostnader

38 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

Rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens, i dess ändrade lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002, ska tolkas så, att det inte utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken garantin inte omfattar lönefordringar som har förfallit till betalning mer än sex månader före det att talan väckts med yrkande om att arbetsgivaren ska förklaras insolvent, fastän arbetstagarna före denna sexmånadersperiod har väckt talan mot sin arbetsgivare för att få beloppet för dessa fordringar fastställt och indrivet.

Underskrifter